

Աղայի յարաբերութիւնները եւ նրա պայմանները, հողի մշակութեան մասին, ռայայի (հպատակի) հետ, ամէն տեղ միակերպ չէին: Իւրաքանչիւր գիւղ ուներ իր առանձին օրէնքները եւ պայմանները: Մշակութեան բերքերից ստացուելու տասանորդները մի տեղ գիւղացիք վճարում էին հարկերին տասն, միւս տեղ տասն եւ հինգ, այլ տեղ քսան, երեսուն, քառասուն: Շատ տեղերում աղան կէս էր կիսում բերքը, մի մասն ինքն էր վերառնում, միւս մասը տալիս էր գիւղացուն: Ոմանք աղաներից բերքի երեք քառորդ մասն իրանք էին ստանում, մի քառորդը միայն տալիս էին մշակին: Ընտանի անասունների ամէն տեսակների համար հարկ էր վճարում. հարկից ազատ էին միայն այն անասունները, որոնք գործում էին մշակութեան դաշտի մէջ, օրինակ, եզը, արու գոմէշը, որձ ձին. եզերը բոլորը հարկ էին վճարում: Ազատ չէր հարկից ինքը մշակը. նա աւելի անբախտ էր, քան իր եզը: Հարկեր վճարում էր եւ թռչունների համար. տասն հաւ ունեցողը հինգ հատը տալիս էր աղային. նա պարտաւոր էր ամէն տարի տալ եւ մի քանի տասնեակ ձուեր իր հաւերի բերքից: Տուրքերի տեսակներն այնքան շատ էին, որ երկար, շատ երկար կը լինէր մի ըստ միոջէ թուել. միայն այսքանը կ'ասեմ, որ գիւղացու ամէն մի աշխատութիւնը, ամէն մի պարապմունքը, թէ արհեստ, թէ երկրագործութիւն, թէ վաճառականութիւն, բոլորը, բոլորը ենթարկուած էին հարկերի տակ: Եւ հարկերի ծանրութիւնը կամ թեթեւութիւնը զանազանում էր այլ-լեւայլ տեղերում այն չափով, որքան տարբերում էին միմեանցից աղաներն իրանց լաւ կամ վատ յատկութիւններով:

Բացի հարկերից, աւելի անտանելի էին զանազան տեսակ մաքսերը: Իւրաքանչիւր բերք, որ ստացւում էր հողից, միեւնոյն երկրի մէջ վաճառուելու ժամանակ մաքս էր վճարում: Արհեստաւորների ամէն մի արդիւնաբերութիւնը, օրինակ ջուլիակի գործած կտաւը, կօշկակարի կօշիկները, դարբնի ձեռագործը եւ այլն, ազատ չէին մաքսերից: Մաքս էին վճարում եւ դանազան գործարանները, որպիսիքն էին ներկարարութեան, կաշեգործութեան, չիթ շինելու, արաղ քաշելու, գինեգործութեան, ձիթահանութեան եւ այլն:

Բացի աղաների բաժինը, որ ստացւում էր մշակութեան բերքից, բացի հարկերից, որ վճարւում էր աղաներին, բացի մաքսերից, կային եւ արքունի տուրքեր, որ ստանում էին տերութիւնից գաւառներում նշանակուած կուսակալները: Արքունի տուրքը կառավարութիւնից որոշուած էր ամէն մի գիւղի վրայ նշանակեալ գումար: Բացի կուսակալները, ուշադրութիւն չդարձնելով կառավարութեան կարգադրութեանը, առնում էին որքան եւ ցանկանում էին: Պատճառն ի՞նչ էր: Կառավարութիւնը գաւառների ամբողջ տուրքը տալիս էր կուսակալներին կապալով. կուսակալները իրանց կողմից գաւառի